

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

О.В. Сморчок, магістрант
науковий керівник:
М.Ф. Плотнікова, к. е. н., доцент
ЖНАЕУ

Постановка проблеми. Людство у пошуку оптимальних орієнтирів, що визначають стійкість і сталий характер його розвитку, прагне до вершин. На початку нинішньої ери, під час виникнення глобальних кризових проблем, екологічні, демографічні, виробничі явища, що створюють суспільні загострення, диспропорції та асиметрії становлення регіонів та країн в цілому, особливої гостроти набувають виявлення можливості і ресурсів раціонального їх вирішення. Особлива активність в процесах удосконалення суспільного розвитку належить особистості людини, її творчим, інтелектуальним здібностям.

У вітчизняній та зарубіжній економічній науці питанням вирішення соціально-економічних проблем розвитку сільських територій, формуванню нових умов господарювання, органічного виробництва й відродженню окремих сфер та галузей агропромислового сектору, в тому числі з врахуванням процесі глобалізації та виходу України на світові ринки, зокрема європейські присвячені роботи В. Андрійчука, О. Булавки, В. Валентинова, М. Зубця, Н. Куцмус, М. Лук'янової, А. Малиновського, Н. Міщенко, О. Могильного, М. Орлатого, О. Попової, О. Риковської, В. Россохи, В. Рябокonia, П. Саблука, О. Скидана, О. Шпичака, В. Ярового, О. Яценко та інших. Водночас динамічний характер змін навколишнього середовища та суспільно-політичної ситуації потребує подальших досліджень у сфері диверсифікації діяльності, моделювання та прогнозування процесів, що протікають на сільських територіях.

Основний матеріал. Сучасний етап розвитку суспільства, головним пріоритетом якого є розвиток людини, зумовлює необхідність застосування висхідної ініціативи селян у формуванні стратегії сільського розвитку та безпосередню участь у реалізації програм і проектів розвитку села, передбачає активізацію участі місцевого сільського населення у процесі прийняття рішень щодо розробки стратегії сільського розвитку та визначення її головних пріоритетів. Висхідна ініціатива не може використовуватися як альтернативна або протиставлятися традиційній діяльності держави у цій сфері, але повинна доповнювати та взаємодіяти з останньою. Така компліментарність дозволить отримати ефективні результати у територіальному розвитку, оскільки більш повно враховуватимуться потреби суспільства.

Переваги інтегрованого підходу до розвитку сільських територій будуть досяжними за умови визначеності стратегічних цілей політики розвитку села [4–5]. Для вирішення основних сільських проблем та розвитку можливостей пропонуються чотири групи стратегічних цілей – екологічні, економічні, соціальні, просторові, а також напрями їх реалізації. Зосередженість на зазначених групах цілей сприятиме різносторонньому вирішенню проблем села, зокрема, підтримці добробуту, соціальної згуртованості сільських громад, активізації природоохоронної діяльності, покращання доступу селян до суспільно-необхідних благ, привабливості сіл як місця проживання та господарювання, ведення бізнесу тощо, а отже забезпечуватиме їх соціально-економічний розвиток.

Реалізація інтегрованого підходу може здійснюватися на основі диверсифікації сільської економіки, що сприятиме вирішенню таких проблем як безробіття, низький рівень доходів, неефективне використання наявного потенціалу тощо. Процес диверсифікації пропонується розвивати у трьох стратегічних напрямках, кожен з яких має на меті реалізацію конкретного завдання. Стратегічні напрями диверсифікації сільської економіки дозволяють досягти як соціального, так і економічного ефекту. Соціальний

ефект полягає у можливості використання людського капіталу села, розширенні можливостей для прикладання праці безпосередньо в ареалі життєдіяльності, розвитку підприємницьких здібностей тощо. Значення економічного ефекту диверсифікації має множинний характер: по-перше, це додаткові робочі місця, а отже, розширення сфери отримання доходів селян, що дозволяє задовольняти їх потреби; по-друге, зростання кількості зайнятих забезпечить збільшення обсягів виробництва продукції [1–6]. Оцінити його можна за допомогою моделювання запропонованої стратегії, метою якого визначено насамперед вдосконалення структури зайнятості на селі з орієнтацією на збільшення числа працюючих. Головним обмеженням для модельованої перспективи розгортання процесу диверсифікації сільської економіки вбачається обсяг доступних інвестицій, оскільки урізноманітнення діяльності, що зумовлює створення робочих місць, потребує капітальних вкладень. Отже, модель диверсифікації сільської економіки, яка спрямована на реалізацію її соціально-економічної мети, буде виражена за допомогою нерівності:

$$\begin{cases} \sum_i^n f_i x_i \leq \sum I \\ \sum x_i \rightarrow \max \end{cases} \quad (1)$$

де f_i – обсяг інвестицій, необхідних для створення одного робочого місця у i -тій сфері економічної діяльності; x_i – кількість створених робочих місць у i -тій сфері економічної діяльності; $\sum I$ – сума доступних інвестицій;

Враховуючи закони розміщення продуктивних сил та потенціал села, до переліку сфер економічної діяльності, які можуть розвиватися в умовах сільської місцевості, віднесено сільське господарство, лісове господарство та обробку деревини, переробну промисловість, сферу послуг, харчову промисловість, транспорт і зв'язок, готельно-ресторанну справу, торгівлю, будівництво. Наступним етапом оцінки результату створення робочих місць у цих сферах економічної діяльності є розрахунок коефіцієнту акселерації, який характеризує зміну вартості виробленої продукції та реалізованих послуг, зумовлену приростом інвестицій, та розраховується за формулою:

$$k_{\text{акселерації}} = \frac{\Delta I}{\Delta \text{ВВП}} \quad (2)$$

де $k_{\text{акселерації}}$ – коефіцієнт акселерації, ΔI – приріст інвестицій, $\Delta \text{ВВП}$ – приріст вартості виробленої продукції та послуг.

У результаті визначення середньої потреби інвестицій (тис. грн.) для створення одного робочого місця як співвідношення вартості основних засобів до середньорічної кількості працівників у перерахованих сферах діяльності, а також значення коефіцієнта акселерації для кожної з них, вищенаведена нерівність (3) набула вигляду:

$$\sum \text{ВВП} = \sum \frac{I_i}{k_{\text{акселерації}_i}} = \sum \frac{f_i x_i}{k_{\text{акселерації}_i}} \quad (3)$$

$$= 336x_1 + 12x_2 + 1627x_3 + 170x_4 + 460x_5 + 149x_6 + 2552x_7 + 1281x_8,$$

де x_1 – очікувана кількість створених робочих місць у сільському господарстві, x_2 – сфері послуг, x_3 – харчовій промисловості, x_4 – лісовому господарстві та переробці деревини, x_5 – переробній промисловості, x_6 – транспорті та зв'язку, x_7 – готельно-ресторанній справі, x_8 – будівництві [4–5].

Отриману величину можна оцінювати як економічний результат процесу диверсифікації сільської економіки, який гармонійно пов'язаний з соціальним – вирішення проблем сільської зайнятості та професійної самореалізації.

Висновки і пропозиції. Отже, можна стверджувати, що диверсифікація економічної діяльності на селі є інструментом його комплексного розвитку, оскільки забезпечує єдність соціальних та економічних результатів. Фактично має місце розвиток песимістичного прогнозу збереження тенденцій зниження показників соціально-економічного розвитку району, погіршення демографічної ситуації, зростання рівня безробіття, зниження доходів громадян, загострення екологічної та криміногенної ситуації. Подолання зазначених труднощів і проблем потребує цілеспрямованої скоординованої роботи багатьох державних установ і громадських організацій. Відсутність системного вирішення завдань соціалізації молоді на державному рівні сформували потребу виявлення, обґрунтування та впровадження інноваційних методів управління розвитком сільських територій у процесі публічно-приватного партнерства та злагодженої взаємодії між державними та недержавними установами та організаціями у процесі реалізації ідеї «Родова садиба» в умовах децентралізації владних повноважень.

Список використаної літератури:

1. Леванова Г. М. Устойчивое потребление: концептуальные положения и актуальность внедрения / Г. М. Леванова // Эко- и агротурим: перспективы развития на локальных территориях [Текст]: тезисы докл. II Междунар. науч.-практ. конф., 22–23 апреля 2010 г., г. Барановичи, Респ. Беларусь / редкол.: В. Н. Зуев (гл. ред.) [и др.]. – Барановичи: РИО БарГУ, 2010. – С. 247–250.
2. Павлов В. І. Інститути та інституції аграрного природокористування: регіональний вимір: Монографія / В. І. Павлов, В. М. Заремба, Ю. Г. Фесіна. – Луцьк: Надтир'я, 2008. – 212 с.
3. Писаренко П. В. Екопоселення: від фантастики до реалій Полтавщини / П. В. Писаренко, Т. О. Чайка // Вернадська ноосферна революція у розв'язанні екологічних та гуманітарних проблем. Збірник матеріалів IV Всеукраїнських Моргунівських читань із міжнародною участю, присвячених 90-річчю від дня народження видатного українця / за ред. В. І. Аранчій та ін.; відпов. за вип. П. В. Писаренко, М. М. Опара, В. Ф. Моргун. – Полтава: Дивосіт, 2014. – С. 155 – 160.
4. Батурина Р. М. «Родова садиба» – один з напрямів сталого розвитку сільських територій / Р.М. Батурина // Агроінком. – 2013. – № 4–6. – С. 102–109.
5. Кропивко М. М. Організаційні особливості створення родових садиб як альтернативної форми розвитку господарств населення / М. М. Кропивко // Науковий вісник Мукачівський державного університету. – 2015. – №2(4). Ч.2 – С. 24–29.
6. Плотнікова М.Ф. Принципи та механізми розвитку сільських територій / М.Ф. Плотнікова // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2016. – № 3 (03). – С. 76–81.
7. Плотнікова М. Ф. Інноваційно-проектний вектор стійкого сільського розвитку / М. Ф. Плотнікова, О. Ф. Присяжнюк // Наук. пр. Полтавської держ. аграр. акад. Сер. Екон. науки. – 2014. – Вип. 1 (8), т. 1. – С. 246–255.
8. Living in harmony: inspring stories from ecovillages / Editor: Dalia Vidickiene. Vilnius: BMK Leidykla, 2013. – 124 p.